

Editor: *Vasile Burlui*
Redactor: *Simona Modreanu*
Tehnoredactor: *Cornel Dulceanu*
Coperta: *Ionuț Broștianu*

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SVENSSON, PATRIK**

Evanghelia tiparilor / Patrik Svensson; trad. din lb.
engleză de Alexandra Vrînceanu. - Iași:
Cartea Românească Educațional, 2019
ISBN 978-606-9088-53-1

I. Vrînceanu, Alexandra (trad.)
821.111

Titlu original: *Ålevangeliet*

Publicat inițial de editura: *Albert Bonniers Förlag*, august 2019
Traducere în limba engleză © Agnes Broomé
Drepturi: info@bonnierrights.se

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional, 2019
www.librariacartearomaneasca.ro/ecredu.ro

PATRIK SVENSSON

Evanghelia tiparilor

**Fii, tată și cel mai misterios pește
din lume**

Traducere din limba engleză
de Alexandra-Maria Vrînceanu

Cartea Românească
EDUCATIONAL

Julian P. Hume, "The History of the dodo raphuscululus and the penguin of Mauritius" („Istoricul păsării dodo raphuscululus și al pinguinului de Mauritius”), din revista *Historical Biology*, ianuarie 2006.

David Wake și Vance Vredenburg, "Are We in the midst of the sixth mass extinction? A view from the world of amphibians" („Suntem oare în mijlocul celei de-a șasea extincții în masă? O perspectivă din lumea amfibienilor”), din *Proceedings of the National Academy of Sciences*, august 2008.

ÎN MAREA SARGASELOR

L. Norton, R.M. Gibson, T. Gofton, et al., "Electroencephalographic recordings during withdrawal of life-sustaining therapy until 30 minutes after declaration of death" („Înregistrări electroencefalografice din timpul opririi aparatelor și până la 30 de minute după declararea decesului”), din *Canadian Journal of Neurological Sciences*, martie 2017.

Per Snaprud, "Dödsögonblicket i hjärnan", din *Forskning och framsteg*, septembrie 2011.

Martina Svensson, *Min släktsaga*, lucrare academică, 2006.

Cuprins

Tiparul	5
Pe malul râului.....	11
Aristotel și tiparul plămădit din măl.....	17
Privind în ochii unui tipar	31
Sigmund Freud și tiparii din Trieste	36
Pescuitul ilegal	50
Danezul care a descoperit locul de înmulțire al tiparilor ..	54
Înotând împotriva curentului	71
Cei care pescuiesc tipari.....	76
Să fii mai săret decât tiparul	89
Tiparul straniu.....	93
Să omori un animal.....	111
În adâncul mării	119
Întinderea unei capcane pentru tipari.....	145
Lungul drum spre casă	153
Cum m-am făcut nebun	174
Tiparul în pragul extincției	183
În Marea Sargaselor	209
Surse	222

*Mai târziu pe-acel câmp
Stătu noaptea pe când țiparii
Mișunau prin iarba ca temerile abia-urzite*

Seamus Heaney

Țiparul

Iată cum se nasc țiparii: totul are loc în zona de nord-vest a Oceanului Atlantic, numită Marea Sargaselor, un loc potrivit pentru crearea țiparilor din toate punctele de vedere. De fapt, Marea Sargaselor este mai degrabă o mare aflată într-o altă mare, decât o zonă acvatică bine-definită. E greu de stabilit unde începe și unde se termină, dat fiind faptul că reușește să eludeze măsurătorile obișnuite ale acestei lumi. Zona se află mai la nord-est de Cuba și de Bahamas, la est de coasta nord-americană, însă este de asemenea un loc în stare de mișcare continuă. Marea Sargaselor este precum un vis: rareori poți identifica exact momentul când ajungi ori când părăsești zona, tot ce știi e că ai fost acolo.

Această efemeritate se datorează faptului că Marea Sargaselor este o mare nemărginită de granițe terestre, ci înconjurate de patru mari curenți oceanici. În vest, de Curentul Gulfului dătător de viață, în nord, de continuarea acestuia, Curentul Atlanticului de Nord, în est, de Curentul Canarelor și în sud de Curentul ecatorial de nord. Având o dimensiune de peste cinci milioane de km², Marea Sargaselor se învolburează precum o vâltoare lentă și caldă în interiorul acestui cerc închis de curenți. Ceea ce pătrunde înăuntru nu reușește mereu să și iasă cu ușurință.

Apa este de un albastru profund și e limpede, în unele locuri având o adâncime de aproape 7 000 de metri, iar suprafața este acoperită de câmpuri întinse de alge maro vâscoase. Acestea se numesc *Sargassum* și de la ele se și trage denumirea întinderii de apă. Masele de alge care se întind kilometri întregi de-a lungul apei

Resacoperă suprafața, oferindu-le hrană și adăpost multitudinii de creațuri: mici nevertebrate, pești și meduze, testoase, creveți și crabi. Mai jos, în adâncuri, se dezvoltă din abundență alte specii de alge și plante. Viața prosperă în întuneric, asemenei unei păduri nocturne.

Aici se naște țiparul european, *Anguilla anguilla*. Aici e locul în care țiparii maturi se înmulțesc primăvara și își depun și fertilizează icrele. Aici, în siguranță oferită de tenebrele din adâncuri, creațuri mici, asemenei larvelor, cu niște căpșoare jalnic de minuscule și cu ochii nedezvoltăți, prind viață. Acestea se numesc larve *leptocephalus* și au un corp precum frunzele de salcie, plat și practic transparent, cu o lungime de doar câțiva milimetri. Aceasta este prima etapă a ciclului de viață al țiparului.

Frunzulițele transparente de salcie pornesc numai-decât la drum. Purtate de Curentul Golfului, ele plutesc mii de kilometri de-a lungul Oceanului Atlantic către coastele din Europa. Este o călătorie care poate dura chiar și trei ani; în tot acest timp, larvele se dezvoltă puțin câte puțin, milimetru cu milimetru, precum un balon care se umflă treptat și, când ajung în cele din urmă în Europa, acestea trec prin prima lor metamorfoză, transformându-se într-un țipar de sticlă. Aceasta este cea de-a doua etapă a ciclului de viață al țiparului.

Asemenea etapei anterioare în care erau frunze de salcie, țiparii de sticlă sunt aproape complet transparenti, cu o lungime de 5-7 cm, alungiți și lunecoși, străvezii, ca și cum nici culoarea și nici păcatul nu au reușit să prindă rădăcini în corpurile lor. Citând-o pe Rachel Carson, biolog marin, aceștia arată ca niște „tije subțiri de sticlă, mai scurte de un deget”. Plăpâanzi și aparent lipsiți de apărare, sunt considerați a fi o delicătesă de basci, printre alții.

Atunci când țiparul de sticlă ajunge la coastele din Europa, se abate, de regulă, în amonte către un izvor ori

râu și se adaptează aproape imediat la existența într-o apă dulce. Aici trece prin încă o metamorfoză și se transformă în țiparul galben. Corpul își serpuiește și devine musculos. Ochii săi sunt mici și închiși la culoare în centru. Falca își lătește și devine mai puternică. Branhiile sale sunt mici și aproape complet ascunse privirii. De-a lungul întregii părți dorsale și ventrale se întind înnotătoare subțiri și fine. Pielea sa devine pigmentată și capătă nuanțe de maro, galben și gri, începând să fie acoperită de solzi atât de mici încât nu îi poți vedea sau simți la atingere, asemenea unei armuri închipuite. Dacă țiparul de sticlă era plăpând și fragil, țiparul galben este puternic și vânjos. Aceasta este cea de-a treia etapă a ciclului de viață al țiparului.

Țiparul galben înăntă în amonte în izvoare și râuri și poate înainta prin apele de suprafață ori prin cele mai adânci, și poate înfrunta cei mai puternici curenți. Poate înota prin lacuri tulburi și se poate deplasa în amonte pe râuri domoale, pe ape învolburate și prin iazuri cu apă călduță. La nevoie, țiparul galben poate trece prin mlaștini și sănțuri. Creațura nu lasă împrejurările să îi stea în cale și, atunci când nu mai are nicio posibilitate acvatică la care să apeleze, poate lua calea uscatului, serpuind prin tufișurile umede și prin iarba cu zvâcniri care durează ore întregi doar pentru a ajunge în alte ape. Astfel, țiparul este un pește care transcende condiția piscicolă. Poate că nici măcar nu e conștient că este un pește.

Acesta poate migra mii de kilometri, tenace și neînfricat, până ce decide deodată că și-a găsit un cămin. Nu cere multe de la acest cămin; mediul înconjurător este un element la care se adaptează, pe care îl rabdă și pe care ajunge să îl cunoască – fie un pârâu mălos sau albia unui lac, de preferat să aibă pietre și scobituri în care să se ascundă, suficientă hrană – și, odată ce și-a găsit habitatul, rămâne acolo, an de an și,

Reședință obicei, se deplasează doar într-un areal de câteva sute de metri. Dacă este nevoie să se mute din cauza unor forțe externe, negreșit se întoarce cât de repede poate la căminul ales. S-a observat că țiparii capturați de cercetători, marcați cu transmițătoare radio și eliberați la kilometri întregi depărtare de locul în care au fost capturați s-au întors unde au fost găsiți inițial în decurs de una-două săptămâni. Nimeni nu știe exact cum își găsesc drumul spre casă.

Țiparul galben este o creatură solitară. De obicei, își duce traiul activ singur, lăsând trecerea anotimpurilor să îi determine activitățile. Atunci când scade temperatura, țiparul poate să zacă nemîșcat în mîl pentru perioade îndelungate, complet nemîșcat și, uneori, încolătăcit laolaltă cu alți țipari, asemenea unui ghem amestecat de lână.

Acesta este un prădător nocturn. La apus, își croiește drum printre sedimente și începe să caute hrana, mâncând orice găsește. Viermi, larve, broaște, melci, insecte, languste, pești, precum și șoareci și pui de pasăre când se ivește ocazia. Nu este mai presus de a-și procura hrana de unde poate.

Astfel, țiparul își trăiește mare parte din viață în „straie” maro-gălbui, alternând între starea de activitate și hibernare. Aparent, nu pare a avea vreun scop, în afară de demersurile zilnice de căutare a hranei și a adăpostului. Asta ca și cum viața are drept scop primar așteptarea, iar sensul îi poate fi găsit în lacune sau într-un viitor abstract care nu poate fi grăbit decât prin răbdare.

Și e o viață lungă. Un țipar care reușește să evite cu succes boala și năpasta poate trăi până la cincizeci de ani într-un loc. Există țipari suedezi care au trecut și de vîrsta de optzeci de ani în captivitate. Miturile și legendele povestesc de țipari care au trăit până la o sută de ani, sau chiar mai mult. Atunci când un țipar este

împiedicat de la atingerea obiectivului principal al existenței sale, și anume reproducerea, pare să poată trăi veșnic. Ca și cum ar putea aștepta până în vecii vecilor.

Însă, la un anumit moment în viața sa, de obicei cam după 15-30 de ani, un țipar sălbatic decide brusc să se reproducă. E posibil să nu afliam niciodată ce determină această decizie dar, odată ce a fost luată, existența liniștită a țiparului este curmată brusc, iar viața sa adoptă un curs diferit. Aceasta începe să își croiască drum spre mare în același timp în care trece prin metamorfoza finală. Nuanța gălbuie-maro mohorâtă și nedefinită a pielii sale dispără, coloritul său devine mai clar și mai precis, partea sa dorsală se face neagră iar părțile laterale devin argintii cu linii pronunțate, ca și cum întregul său corp se modifică pentru a-i reflecta determinarea proaspăt descoperită. Țiparul galben devine țiparul argintiu. Aceasta este cea de-a patra etapă a ciclului de viață al țiparului.

Atunci când sosește toamna, ieșind din întunericul care-i este protector, țiparii argintii își croiesc din nou drum spre Oceanul Atlantic și pornesc către Marea Sargaselor. Și, ca și cum face acest lucru dinadins, corpul lor se adaptează la condițiile călătoriei. Abia acum se dezvoltă organele reproducătoare ale țiparului; înotătoarele sale se alungesc și devin mai puternice, pentru a-l putea propulsă; ochii săi devin mai mari și se fac albaștri pentru ca țiparul să poată vedea mai bine în adâncul oceanului; sistemul său digestiv își sistează activitatea; stomacul î se dizolvă; de acum înainte, își ia toată energia de care are nevoie din rezervele de grăsimi; corpul î se umple cu icre sau lapți. Nicio intervenție externă nu îl poate distrage pe țipar de la obiectivul său.

Acesta înoată chiar și 50 de km pe zi, uneori la o adâncime de până la aproape 1 000 de metri; încă nu se cunosc multe informații despre călătoria sa. Aceasta poate dura șase luni, sau țiparul poate face un popas pe

Reștimpe de iarnă. S-a demonstrat că un țipar argintiu în captivitate poate trăi până la patru ani fără pic de hrană.

Este o călătorie lungă și schimnică, parcursă cu o hotărâre existențială pentru care nu există nicio explicație. Însă, odată ce țiparul ajunge în Marea Sargaselor și-a găsit, din nou, drumul spre casă. Sub pături de alge marine care se rotesc în vârtejuri, ouăle sale sunt fertilitate. Odată cu aceasta, țiparul și-a încheiat misiunea, povestea sa a ajuns la final, iar el moare.

Pe malul râului

Tata m-a învățat să pescuiesc țipari în râul aflat la hotarul câmpurilor de lângă casa în care a crescut el. Am mers cu mașina acolo la apus, în august, cotind la dreapta de pe drumul principal pentru a traversa râul, apoi am luat-o pe un drumeag care nu era decât o urmă de tractor în colb, am coborât o pantă abruptă, apoi am mers paralel cu apa. Pe partea stângă aveam câmpul, cu grâul auriu care atingea ușor partea laterală a mașinii, iar pe dreapta era iarba dinspre care străbătea un șuierat ușor. Dincolo de pătura de iarbă era apa, lată cam de șase metri, un șuviu domol care își croia, șerpuit, drum prin verdeață ca un lanț argintiu luminat de ultimele raze piezișe ale soarelui care stătea să apună.

Am condus încet paralel cu apele îvolburate, acolo unde pârâul curgea năvalnic, tresăriind printre pietre și trecând dincolo de bătrâna salcie încovoiată. Aveam șapte ani și mai fusesem deja pe drumul acela de multe ori înainte. Atunci când urmele s-au curmat, ajungând la un perete de vegetație impenetrabil, tata a oprit motorul și s-a lăsat întunericul și linistea, cu excepția susurului apei. Amândoi purtam cizme de cauciuc și pantaloni impermeabili plini de unsoare, ai mei erau galbeni, iar ai tatei portocalii, am scos din portbagaj două găleți negre pline cu echipament de pescuit, o lanternă și un borcan cu viermi și am pornit.

De-a lungul malului pârâului, iarba era udă, impenetrabilă și trecea de creștetul meu. Tata mergea înainte, deschizând calea; cum îl urmam, vegetația se închidea asemenea unei bolte deasupra capului meu. Liliecii zburau încoace și-ncolo deasupra apei, asemeni

Responzor semne de punctuație negre și tăcute pe fundalul cerului.

După aproape 40 de metri, tata s-a oprit și s-a uitat împrejur.

— Aici e bine, a spus el.

Malul pârâului era abrupt și noroios. Dacă nu erai atent cum pășeai, riscai să cazi de-a dura și să aluneci direct în apă. Deja se lăsa amurgul.

Tata a ținut iarba deoparte cu o mână și a pășit atent în diagonală, apoi s-a întors și mi-a întins-o mie pe cealaltă. L-am luat de mână și l-am urmat cu aceeași atenție. Jos, pe malul apei, am bătut și am netezit cu picioarele o bordură mică și ne-am pus jos găleările.

M-am luat și eu după tata, care inspecta în tăcere apa, urmându-i privirea și închipuindu-mi că vedeam ce vedea și el. Bineînțeles, nu puteam ști dacă acela era un loc bun. Apa era întunecată și pe ici-colo se ițea câte un mănușchi de stuf care flutura amenințător, însă tot ce se afla sub suprafața apei ne era ascuns privirii. Nu puteam ști cu certitudine, însă alegeam să avem încredere, aşa cum și trebuie să te încrezi câteodată. Pescuitul ține adesea exact de asta.

— Da, e bine aici, a repetat tata, întorcându-se spre mine; am scos o saulă cu cârlige din găleată și i-am întins-o. Tata a înfipăt țărușul în pământ și a adunat repede linia de pescuit, a luat cârligul și a scos cu grija un vierme gras din borcan. Mușcându-și buza, a analizat viermele la lumina lanternei; după ce l-a pus în cârlig, l-a dus spre față și s-a prefăcut că scuipă pe el ca să aducă noroc, mereu făcea asta de două ori, apoi l-a aruncat în apă dintr-o mișcare amplă. S-a aplecat și atins ața, asigurându-se că era întinsă bine și că nu se deplasase prea departe din cauza curenților. Apoi, s-a îndreptat, a zis „Bun”, și am urcat înapoi sus pe mal.

Presupun că ceea ce noi numeam saule erau, de fapt, altceva. Termenul saulă se referă, de regulă, la o

linie de pescuit lungă cu multe cârlige și plumbi. Varianta noastră era un dispozitiv mai primitiv. Tata le făcea prin ascuțirea capătului unei bucăți de lemn cu o toporișcă. Apoi, tăia o bucată de linie groasă de nailon, cam de jumătate de metru, și lega un capăt de țărușul de lemn. Plumbii îi făcea turnând plumb topit într-o țeavă de otel, îl lăsa să se întărească, după care tăia țeava în bucăți mici și perfora câte o gaură în fiecare. Plumbul era, apoi, amplasat la o distanță cam de o palmă pe linie, iar cârligul individual de mărime considerabilă îl atașa chiar la capăt. Țărușul îl bătea în pământ, iar cârligul cu viermele ajungea pe fundul lacului.

Obișnuiam să aducem 10-12 saule pe care le pregăteam cu momeală și pe care le lansam în apă, una după alta, la o distanță de aproximativ un metru una față de cealaltă. Repetam întreaga procedură greoaie, aceeași coordonare cu luatul de mână, aceleași gesturi și scuipatul de două ori pentru noroc de fiecare dată în sus și în jos de-a lungul malului abrupt.

Odată instalată ultima saulă, ne duceam înapoi pe unde venisem, în susul și în josul malului, și le verificam pe rând încă o dată. Analizam cu atenție fiecare linie ca să ne asigurăm că nu mușcase nimic, apoi stăteam cam un minut în liniște, lăsându-ne instinctul să ne convingă că totul era bine, că urma să se petreacă ceva aici dacă așteptam puțin. Până terminam să o verificăm pe ultima, deja se lăsase noaptea – liliieci tăcuți se mai vedeau acum doar când plonjau în lumina lunii - și urcam sus pe mal pentru ultima dată, ne îndreptam spre mașină și plecam acasă.

Respect pen Nu-mi amintesc să fi vorbit vreodată despre altceva în afară de tipari și despre cea mai bună modalitate de a-i prinde, acolo pe malul pârâului. Nici nu-mi amintesc să fi vorbit punct. Poate pentru că nu făceam asta niciodată. Pentru că ne aflam într-un loc în care nevoie de a discuta era limitată, un loc de al cărui caracter te bucurai cel mai bine în tacere.

Reflexia luminii lunii, iarba din care răzbătea un șuierat, umbrele copacilor, tumultul monoton al pârâului și lilecii asemenei unor asteriscuri care planau deasupra tuturor. Trebuia să fii tacut ca să fii parte din întreg.

Bineînțeles, poate acest lucru se datorează de asemenea faptului că îmi amintesc totul pe dos, și asta pentru că memoria este ceva nestatornic, care alege ce vrea să pună la păstrare. Atunci când căutăm să ne aducem aminte o scenă din trecut, nu există nicio certitudine că ne amintim elementele cele mai importante sau relevante, mai degrabă ceea ce se potrivește în reprezentarea noastră preconcepță. Memoria noastră realizează un tablou în care, inevitabil, diferite detalii se complezează reciproc. Memoria nu îngăduie culori care nu se potrivesc cu fundalul. Așa că hai să spunem că stăteam în tacere. Oricum ar fi, nu știu despre ce am fi putut vorbi dacă făceam asta.

Locuim cam la vreo 2-3 kilometri de pârâu; când ne întorceam acasă noaptea târziu ne scoteam cizmele și pantalonii impermeabili pe trepte de la intrare, iar eu mergeam direct la culcare. Adormeam repede și imediat după ora cinci dimineața tata mă trezea din nou. Nu era nevoie să spună mare lucru. Mă dădeam jos din pat imediat și, câteva minute mai târziu, eram amândoi în mașină.

Jos, la pârâu, răsărea soarele. Zorii colorau linia orizontului într-un portocaliu intens, iar zgomotul apei părea să se schimbe, devenind mai clar, mai limpede, ca și cum tocmai se trezise dintr-un somn adânc. Auzeam tot felul de sunete împrejur: trilurile unei mierle, o rață

sălbatică care intra în apă cu un plescait stângaci, un bâtlan care zbura în tacere deasupra apei, privind în jos cu ciocul său mare ca un pumnal ridicat în aer.

Am mers prin iarba umedă și am luat-o apoi de-a curmezișul cu pași apăsați în josul malului către prima saulă. Tata m-a așteptat și am analizat amândoi linia întinsă, căutând mișcări sau semne de activitate sub suprafața apei. Tata s-a aplecat și a atins nailonul. Apoi s-a ridicat și a dat din cap. A tras linia spre mal și a ridicat cărligul ca să-l văd. Viermele dispăruse, fiind probabil furat de gândacii vicleni.

Am trecut apoi la următoarea saulă, care era de asemenea goală. La fel și a treia. Însă pe când ne apropiam de cea de-a patra vedeam cum linia fusese trasă într-un mânunchi de stuf; tata a tras de ea, dar era prinsă. A bombardit ceva, dar n-am deslușit ce, a prins linia cu ambele mâini și a tras mai tare, însă în zadar. Poate currentul purtase cărligul și plumbul în stuf. Dar era posibil și ca un tipar să fi înghițit cărligul și să se fi încâlcit cu tot cu linie în tulpinile de stuf și acum zacea acolo, așteptând. Dacă țineai linia întinsă în mâna puteai căteodată să simți mici mișcări, ca și cum creaatura care era prinsă sub luciul apei, de cealaltă parte a liniei, se pregătea încordată.

Tata s-a chinuit și a tras, și-a mușcat buza și a injurat neputincios. Știa că erau doar două căi de ieșire din situația în care ne aflam, și că ambele aveau perdanț și învingători. Fie reușea să miște tiparul și să îl scoată afară, fie putea să taiе linia și să lase tiparul unde era, încurcat în stuf, întuit de cărlig și de plumbul greu.

De această dată, părea să nu mai existe nicio altă variantă. Tata a făcut câțiva pași într-o parte și, încercând un alt unghi, a tras atât de tare încât nailonul s-a întins ca o coardă de vioară. Nimic nu a mers.

— N-avem nicio sansă, a spus el în cele din urmă și a tras cu toată forță, rupând linia în două cu un pocnet puternic.